

PROVJERAVANJE, OCJENJIVANJE I PRIZNAVANJE KVALIFIKACIJA STEČENIH NEFORMALNIM I INFORMALNIM UČENJEM

Dr. sc. Dušan Petričević
dusan.petricevic@zg.t-com.hr

Sažetak: *Polazeći od uvida u povijest razvoja ideja i prakse, u preporuke UNESCO-a i Europske komisije te u nastojanja Republike Hrvatske da stvori uvjete (zakonske i druge) za priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije uz uvažavanje Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, u ovome radu prezentirane su pretpostavke za izgradnju sustava stjecanja javno priznatih kvalifikacija u Republici Hrvatskoj na osnovi provjere i ocjene znanja i vještina odraslih stečenih izvanškolskim (neformalnim i informalnim) učenjem.*

Gljučne riječi: *formalno obrazovanje, neformalno i informalno učenje, obrazovanje odraslih, standard zanimanja, standard kvalifikacije, standard obrazovanja odraslih, provjeravanje ishoda učenja, javno priznavanje ishoda učenja.*

1. Uvod

Ideje o priznavanju znanja i vještina naučenih u procesu rada i življenja prisutne su u zapisima filozofa antičke Grčke, zatim u radovima filozofa, psihologa i pedagoga iz XVII. stoljeća (John Locka), XIX. (Johna Milla Stewarta i Jeana Piageta) i na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće (Jonh Deweya i drugih).

Međutim, praktična realizacija tih ideja uslijedila tek u drugoj polovici XX. stoljeća.

Nakon prelaska čovječanstva iz druge u treću industrijsku revoluciju i zamjene tzv. klasičnih s tzv. visokim tehnologijama ustanovljeno je: prvo, da koncepcija "jednom za cjeloživotno zanimanje" koja je razvijena u industrijsko doba i na njoj zvanov sustav školskog (formalnog) obrazovanja ne mogu održavati ravnotežu između svoje ponude okruženju i očekivanja okruženja koje se sve brže mijenja, drugo, da se taj problem može riješiti zamjenom uže širom koncepcijom kurikuluma i zamjenom naslijeđene koncepcije novom koncepcijom *cjeloživotnog obrazovanja i učenja*, treće, da na široj koncepciji kurikuluma treba izgraditi sustav školskog (formalnog) i izvanškolskog (neformalnog i informalnog) obrazovanja

i učenja, i četvrto, da sustav cjeloživotnog obrazovanja i učenja mora omogućiti čovjeku učenje kroz čitav život te stjecanje javno priznatih kvalifikacija ne samo završavanjem formalnog obrazovanja, nego i priznavanjem na osnovni provjere dokaza o naučenim znanjima i vještinama izvanškolskim (neformalnim i informalnim) učenjem. Polazeći od tih spoznaja, 70-tih godina XX. stoljeća, u SAD-u je omogućeno odraslima da u propisanom postupku, na osnovni dokaza o neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, steknu javno priznate kvalifikacije. Kasnije su iskustva SAD-a počele prakticirati V. Britanija, Australija, Novi Zeland, Francuska, Nizozemska i druge države. Tim nastojanjima pridružili su se UNESCO i Europska komisija.

2. Preporuke UNESCO-a i Europske komisije

1. Preporuke UNESCO-a

U Konvenciji o tehničkom i stručnom obrazovanju iz 1989. godine UNESCO je preporučio državama članicama da *“U ocjenjivanju stručnosti za izvršavanje zahtjeva određenog zanimanja i u dodjeljivanju određenih zvanja (diploma) treba uzeti u obzir oba aspekta: teorijski i praktični, odgovarajućeg polja tehničke. Ovo načelo treba primjenjivati i na osobe koje su već završile osposobljavanje i na osobe koje su stekle stručno iskustvo radom na radnom mjestu”*.

U Dnevnom redu za budućnost iz 1998. godine UNESCO preporuča: *“Obvezujemo se na promicanje prava na rad i prava na učenje u odrasloj dobi koje je vezano za taj rad jamstvom da će se neslužbeno stečena znanja i vještine priznati u potpunosti”*.

U Revidiranim preporukama o tehničkoj i profesionalnoj izobrazbi iz 2000. godine i u Okviru za djelovanje iz Beléma iz 2009. godine UNESCO preporuča državama članicama: prvo, da odraslima omoguće stjecanje javno priznatih kvalifikacija ne samo školskim (formalnim) obrazovanjem nego i na osnovi priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, i drugo, da se kvaliteta ishoda školskog (formalnog) i izvanškolskog (neformalnog i informalnog) obrazovanja i učenja vrednuje pomoću unaprijed usvojenih elemenata (što), načina (kako) i kriterija u odnosu na postavljene standarde znanja, vještina i kompetencija za određeno zanimanje i kvalifikacijsku razinu.

2. Preporuka Europske komisije

U Memorandumu Europske komisije o cjeloživotnom obrazovanju iz 2000. godine, u 4. glavnoj poruci o vrednovanju učenja, preporuča se: *“Svakako je važno da se osmisle visoko kvalitetni sustavi za akreditaciju prethodnog i eksperimentalnog učenja (APEU), te da se potiče njihova primjena u različitim kontekstima. Poslodavce i osobe koje odlučuju o upisu u odgojno-obrazovne institucije također treba uvjeriti u vrijednost ove vrste priznavanja. Sustavi APEU ocjenjuju i priznaju postojeće znanje, vještine i iskustvo pojedinaca stečeno tijekom dugih razdoblja i u*

raličitim konekstima, uključujući i neformalna i neslužbena okruženja. Metodama koje se koriste mogu se prepoznati vještine i sposobnosti za koje sami pojedinci možda nisu bili ni svijesni da ih posjeduju te da ih mogu ponuditi poslodavcima. Za sam postupak potrebno je aktivno sudjelovanje kandidata, a istim se podiže samopouzdanje pojedinca i njegova slika o sebi”.

U točki 3.4. Akcijskog plana o učenju odraslih: Uvijek je vrijeme za učenje, iz 2007. godine, Europska komisija je preporučila “*Ubrzavanje procesa ocjenjivanja i priznavanja neformalnog i informalnog učenja za neprivilegirane skupine*”, bez obzira gdje su i kako su ta znanja i vještine naučene, kako bi se olakšala njihova integracija u društvo. Jer pripadnici tih skupina imaju znanja i vještine koje se ne mogu vidjeti (tacitna znanja i vještine).

3. Provjeravanje, ocjenjivanje i priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije u Republici Hrvatskoj

3.1. Iskustva

Ovdje je prikladno podsjetiti da provjeravanje, ocjenjivanje i priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina radnika u javno priznata zanimanja i kvalifikacije u Hrvatskoj nije nepoznanica. Polazeći od potreba industrije koja je bila u snažnoj ekspanziji, spoznaja industrijske psihologije o procjeni uspješnosti rada radnika, andragoških spoznaja o permanentnom i povratnom obrazovanju i od prava radnika na napredovanje za vrijeme rada, bivša SFRJ je 60-tih godina XX. stoljeća donijela zakon po kome su odrasli koji ispunjavaju propisane uvjete (završeno osnovno obrazovanje, određena starosna dob i određeno radno iskustvo na poslovima određene složenosti) imali pravo pristupiti ispitu pred kotarskim ispitnim povjerenstvom i na taj način steći javno priznata zanimanja KV i VKV radnika. Na temelju toga zakona kotarska vlast bila je ovlaštena imenovati nositelja ispita i ispitna povjerenstva po strukama¹. Nositelji provjeravanja, ocjenjivanja i priznavanja u pravilu su bila radnička i narodna sveučilišta, koja su imala pravo oglašavati zanimanja, kvalifikacije i uvjete pristupa ispitu, prikupljati molbe s dokazima kandidata o ispunjavanju uvjeta, organizirati rad ispitnih povjerenstava, izdavati javno priznate certifikate (svjedodžbe) o stečenim zanimanjima i kvalifikacijama, voditi evidenciju o prijavama kandidata i položenim ispitima i izvješćivati kotarsku vlast o rezultatima ispita. Za određenu struku imenovano ispitno povjerenstvo od tri stalna i tri rezervna člana i tajnika. Zahvaljujući toj mogućnosti u Hrvatskoj su brojni NKV i PKV radnici stekli javno priznata zanimanja KV radnika, a KV radnici zanimanja VKV radnika. Takva mogućnost postojala je do 1975. godine, odnosno do tzv. Šušvarove reforme odgoja i obrazovanja.

1 Autor ima neposredna iskustva o provođenju ispita jer je obnašao dužnost ispitivača strukovnih znanja i vještina za zanimanja i kvalifikacije KV i VKV radnika u strojarској struci, u ispitnoj komisiji za kotar Našice.

3.2. Revitalizacija

Revitalizacija mogućnosti stjecanja javno priznatih zanimanja i kvalifikacija na osnovi neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u Republici Hrvatskoj aktualizirana je iza 2000. godine, na temelju iskustava drugih država (SAD-a i dr.) i preporuka UNESCO-a i Europske komisije.

3.3. Zakonski okvir

Mogućnost stjecanja javno priznatih kvalifikacija na osnovni provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja, vještina i kompetencija u Republici Hrvatskoj najprije je orvorena Zakonom o obrtu (NN br. 49/03.)² i Pravilnikom o

2 Članak 55. glasi:

- (1) Za obavljanje vezanih obrta za koje se traži stručna osposobljenost polaže se ispit o stručnoj osposobljenosti prema programu kojeg utvrđuje ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo na prijedlog Hrvatske obrtničke komore. Ispitu o stručnoj osposobljenosti može pristupiti osoba s najmanje završenom osnovnom školom.
- (2) Ispit o stručnoj osposobljenosti polaže se pred komisijom koju osniva Hrvatska obrtnička komora, a sastoji se od tri člana.
- (3) Ispit o stručnoj osposobljenosti obuhvaća praktična strukovna znanja i znanja neohodna za samostalno obavljanje obrta.
- (4) Hrvatska obrtnička komora vodi evidencije o svršenom stručnom osposobljavanju.
- (5) O položenom ispitu o stručnoj osposobljenosti uvjerenje izdaje Hrvatska obrtnička komora.

Članak 56. glasi:

- (1) Majstorskom ispitu mogu pristupiti osobe koje su položile pomoćnički ispit i imaju svršeno propisano opće obrazovanje iz članka 44. stavka 4. ovoga Zakona i najmanje tri godine radnog iskustva u obrtu za koji žele položiti majstorski ispit.
- (2) Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe koje imaju odgovarajuću srednju stručnu spremu i najmanje dvije godine radnog iskustva u zanimanju za koje žele položiti majstorski ispit i završeno obrazovanje u majstorskoj školi u trajanju od tri godine.
- (3) Majstorskom ispitu mogu pristupiti i osobe s neodgovarajućom srednjom stručnom spremom ako na dan pristupanja ispitu imaju najmanje pet godina radnog iskustva u zanimanju za koje žele polagati majstorski ispit.

Članak 57. glasi:

Na majstorskom ispitu ispitanik dokazuje praktične vještine i sposobnosti, stručno-teorijska znanja prijeko potrebna za vješito obavljanje poslova primjerenih obrtu, znanja iz gospodarstva i pravnih propisa potrebnih za samostalno obavljanje obrta te znanja potrebna za podučavanje naučnika.

Članak 58. glasi:

- (1) Majstorski ispit polaže se pred komisijom za polaganje majstorskog ispita koju osniva Hrvatska obrtnička komora.
- (2) Program majstorskog ispita donosi ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo nakon prethodno pribavljenog mišljenja Hrvatske obrtničke komore.
- (3) Postupak i način polaganja majstorskog ispita te ispita o stručnoj osposobljenosti propisuje ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo nakon prethodno pribavljena mišljenja Hrvatske obrtničke komore i uz suglasnost ministra prosvjete i športa.
- (4) Komisija iz stavka 1. ovoga članka sastoji se od pet članova. U komisiji moraju biti zastupljeni majstori obrta za koji se polaže majstorski ispit.
- (5) Nakon uspješno položenog majstorskog ispita majstoru se izdaje diploma o majstorskom zvanju.
- (6) Hrvatska obrtnička komora vodi evidenciju o položenim majstorskim ispitima.
- (7) Sadržaj i oblik diplome iz stavka 4. ovoga članka propisuje ministar za obrt, malo i srednje poduzetništvo.

načinu ostvarivanja programa naukovanja i stručnog osposobljavanja za vezane obrte te o pravima, obvezama, praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju naučnika (NN br. 99/04.). Na osnovi tih propisa odrasli s odgovarajućim neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama i drugim propisanim uvjetima (...) mogu pristupiti pomoćničkom ispitu, ispitu stručne osposobljenosti i majstorskom ispitu. Hrvatska obrtnička komora ovlaštena je provoditi provjeru, izdavati svjedodžbe/diplome o javno priznatim kvalifikacijama i voditi evidencije o prijavljenim kandidatima i kandidatima koji su stekli određene kvalifikacije.

Mogućnost stjecanja javno priznatih kvalifikacija i u ostalim područjima (sektorima) rada, na osnovi provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja, vještina i kompetencija, otvorena je nakon donošenja Zakona o obrazovanju odraslih (NN br. 17/07.)³ i Zakona o strukovnom obrazovanju (NN br. 30/08.).⁴

Iz citiranih odredaba postojećih zakona može zaključiti: prvo, da postojeći zakoni o odgoju i obrazovanju mladih i odraslih nisu konceptijski ni terminološki sinkronizirani, drugo, da je obrazovanje za obrtništvo u Republici Hrvatskoj znatno ranije od ostalog strukovnog obrazovanja shvatilo značenje i otvorilo mogućnost stjecanja javno priznatih kvalifikacija na temelju provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, treće, da postoji zakonski okvir za stjecanje javno priznatih kvalifikacija u svim područjima (sektorima) rada na temelju provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, četvrto, da je zakonski okvir ostao na deklarativnoj razini jer nisu pobiže definirane provedbene pretpostavke za provjeravanje, ocjenjivanje i priznavanje kvalifikacija, peto, da, zbog toga što ministar Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa nije donio podzakonski akt (pravilnik) s razradom postupka i načina provođenja ispita kojim se dokazuje neformalno i informalno stečene kompetencije, deklarirano pravo i mogućnost odraslih ne može se praktično realizirati, šesto, da u podzakonskom aktu,

3 **Članak 11.** glasi:

- (1) Odrasli mogu dokazati znanja, vještine i sposobnosti, neovisno o načinu na koji su stečena, polaganjem ispita.
- (2) Ispite iz stavka 1. ovoga članka organizira i provodi ustanova za obrazovanje odraslih koja izvodi programe za stjecanje istih znanja, vještina i sposobnosti, osim državne mature koju provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

Članak 12. glasi:

- (1) Znanja, vještine i sposobnosti stečene obrazovanjem odraslih prema ovome Zakonu dokazuje se javnom ispravom.
- (2) Naziv, sadržaj i oblik isprava iz stavka 1. Ovoga članka propisuje ministar nadležan za obrazovanje (u daljnjem tekstu: ministar).

4 **Članak 5.**, stavak 5.i 6., koji glase:

- (5) Kompetencije stečene neformalnim i informalnim učenjem dokazuju se ispitima sukladno standardima zanimanja, odnosno strukovnih kvalifikacija.
- (6) Postupak i način provođenja ispita kojima se dokazuje neformalno i informalno stečene kompetencije propisuje ministar.

između ostaloga, treba osigurati jednaku vrijednost kvalitete priznatih znanja, vještina i kompetencija sa znanjima, vještinama i kompetencijama stečenih formalnim obrazovanjem, i sedmo, da se postojeća rješenja u obrtništvu moraju integrirati u sustav izvanškolskog stjecanja javno priznatih kvalifikacija na temelju provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja i vještina.

4. Pretpostavke za priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije

Budući da priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije nije uputno provoditi bez jasno definiranih ključnih pretpostavki, u ovome radu navedeno je nekoliko ključnih pretpostavki. S ciljem izbjegavanja različitih shvaćanja i interpretacija tih pretpostavki preporučljivo ih je normirati odgovarajućim pravilnikom. Pri izboru i osmišljavanju tih pretpostavki autor je pošao od naših iskustava te od propisa i iskustava SAD-a, V. Britanije, Francuske i Slovenije.

4.1. Pojmovnik

Zbog toga što se u sustavu priznavanja javnih kvalifikacija na osnovi provjere dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama koriste specifični pojmovi, potrebno ih je definirati. Nekoliko takvih pojmova navedeno je u prilogu koji će biti objavljen u slijedećem broju Andragoškog glasnika.

4.2. Integracija postojećih rješenja u obrtništvu u jedan sustav provjeravanja, ocjenjivanja i priznavanja kvalifikacija

S ciljem eliminacije paralelnih sustava provjeravanja, ocjenjivanja i priznavanja kvalifikacija na osnovi provjere dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama, postojeće mogućnosti stjecanja javno priznatih kvalifikacija u obrtništvu treba integrirati u sustav izvanškolskog stjecanja javno priznatih kvalifikacija na temelju provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, u svim područjima (sektorima) rada i na onim kvalifikacijskim razinama koje se odrede pravilnikom kojeg će donijeti ministar Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

4.3. Donja starosna granica kandidata za pristup priznavanju

S ciljem izbjegavanja nesporazuma u svezi s pravom na pristup postupku priznavanja javno priznatih kvalifikacija na osnovi dokaza o neformalno i informalno naučenih znanja i vještina, neophodno je propisati da po tome postupku ne može pristupiti osoba mlađa od __ godine.

4.4. Ciljevi sustava priznavanja kvalifikacija

Sustav priznavanja javno priznatih kvalifikacija na osnovi provjere dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama ima sljedeće ciljeve:

- omogućiti odraslima (radnicima bez kvalifikacija i s priznatim internim kvalifikacijama kao i radnicima kojima prijete prekidi radnog odnosa zbog nedostatka odgovarajuće kvalifikacije, te nezaposlenima) lakši pristup kvalifikacijama na prvih pet kvalifikacijskih razina Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO-a);
- omogućiti ženama koje su obavljale poslove domaćice i majke ili poslove na obiteljskom gospodarstvu stjecanje javno priznatih kvalifikacija, a time i mogućnost zapošljavanja;
- omogućiti odraslima veću pokretljivost u HKO-a i na tržištu rada;
- osvješćivati vrijednost prikrivenih znanja i vještina odraslih;
- motivirati odrasle za daljnje obrazovanje i učenje;
- poticati samopouzdanje odraslih;
- smanjiti troškove stjecanja javno priznatih kvalifikacija;
- olakšati pristup odraslima visokoškolskom obrazovanju;
- omogućiti poslodavcima da prikupljene dokaze u portfoliju radnika kao i njihove priznate kvalifikacije koriste pri kadroviranju (traženju kadrovskih rješenja za određene poslove).

4.5. Nositelji sustava stjecanja kvalifikacija priznavanjem

Iz iskustva drugih država vidi se da se u sustavu priznavanja kvalifikacija mogu pojaviti nepoželjne pojave. S ciljem izbjegavanja takvih pojava, sustav treba organizirati na dvije razine: na državnoj razini (centralizirani dio) i na razini regionalnih centara za provođenje postupka priznavanja kvalifikacija (decentralizirani dio).

Na državnoj razini nositelj sustava treba biti Nacionalni savjet za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u čijem sastavu trebaju biti predstavnici Vlade Republike Hrvatske, ministarstava, komora (HOK, HGK, HPK), instituta (ekonomskog i drugih), Državnog zavoda za statistiku, Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, ustanova za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i sindikata.

Nacionalni savjet za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih ima zadaću donositi nacionalnu politiku dugoročnog razvoja strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih i strategiju (mjere) operativne realizacije usvojene nacionalne politike i donositi odluke o stjecanju javno priznatih kvalifikacija u sustavu školskog (formalnog) i izvanškolskog (neformalnog i informalnog) strukovnog obrazovanja mladeži i odraslih na 1., 2., 3., 4.1. i 4.2. kvalifikacijskoj razini HKO-a.

S ciljem osiguranja kvalitetnog rada Nacionalnog savjeta za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, neophodno je definirati: prvo, obveze Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva gospodarstva, Ministarstva malog i srednjeg poduzetništva i drugih ministarstava, te komora, instituta, sindikata i drugih instituciji čiji su predstavnici u Nacionalnom vijeću, i drugo, zadaće agencija (Agencije za odgoj i obrazovanje i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih) prema Nacionalnom vijeću.

Regionalni centri za provođenje postupka priznavanja kvalifikacija trebaju biti pučka otvorena učilišta i/ili srednje strukovne škole koje ispunjavaju propisane ka-

drovske, materijalno-tehničke, prostorne i druge uvjete. Na temelju dogovora s poslodavcima iz svoga okruženja, regionalni centri moraju osigurati uvjete za neposredno provjeravanje praktičnih znanja i vještina kandidata u njihovim procesima rada.

4.6. Kvalifikacijske razine koje će se moći stjecati priznavanjem

Iz iskustva drugih država vidljivo je da neke omogućavaju odraslima stjecanje javno priznatih kvalifikacija na svim razinama, a neke samo na nižim razinama razinama nacionalnog kvalifikacijskog, s tim da tako stečene kvalifikacije ograničavaju na 5 godina. U Republici Hrvatskoj se odraslima može omogućiti stjecanje kvalifikacija na 1., 2., 3., 4.1. i 4.2. razini.

4.7. Standardi ishoda učenja za dostupne kvalifikacije

Iz iskustava drugih država također je vidljivo: prvo, da standardi ishoda učenja (znanja, vještine i kompetencije) za dostupne kvalifikacijske razine moraju biti jasno definirani, i drugo, da ti standardi moraju biti jednaki za sustav formalnog obrazovanja i sustav priznavanja kvalifikacija na osnovi provjere dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama. Međutim, nije sasvim jasno obuhvaćaju li ti standardi općeobrazovna, prirodoslovno-matematička i strukovna znanja i vještine ili samo strukovna znanja i vještine.

4.8. Sadržaj provjeravanja

Pravilnikom treba jasno odrediti što (sadržaj) će se provjeravati i ocjenjivati, odnosno, hoće li se provjeravati i ocjenjivati sve sastavnice vanjskih ciljeva odgoja i obrazovanja za određeno zanimanje i kvalifikacijsku razinu HKO-a ili samo posebni ciljevi koji se odnose na strukovno-teorijska znanja i vještine (intelektualne, strukovne, manualne i komunikacijske)? Budući da se u sustavu izvanškolskog stjecanja javno priznatih kvalifikacija na temelju provjere i ocjene neformalno i informalno naučenih znanja i vještina mora osigurati jednaka vrijednost znanja, vještina i kompetencija za određeno zanimanje i kvalifikacijsku razinu onim znanjima, vještinama i kompetencijama koje su stečene formalnim (školskim) obrazovanjem, logično je da se sadržaj provjere mora odnositi na sve sastavnice vanjskih ciljeva, dakle, na opća i posebna (strukovna i potporna) znanja i vještine.

4.9. Kriteriji za izbor regionalnih centara za priznavanje

Status regionalnog centra za priznavanje javno priznatih kvalifikacija na osnovi provjere dokaza o formalno, neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama može dobiti srednja strukovna škola i ustanova za obrazovanje odraslih koja ima:

- odobrenje za obrazovanje redovitih učenika i odraslih za zanimanja u određenom/im sektoru/rima rada na dostupnim kvalifikacijskim razinama HKO-a,
- potreban broj licenciranih savjetnika i unutarnjih nadzornika,
- odgovarajuću opremu i prostore za rad savjetnika,
- odgovarajuće evidencije i dokumentaciju.

Zadaće regionalnog centra u jednom sjedištu, može obavljati jedna ili više ustanova za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, što ovisi o njihovoj programskoj strukturi. U istom sjedištu ne mogu imati dvije ustanove licencu za priznavanje kvalifikacija u istom sektoru rada i za istu kvalifikacijsku razinu HKO-a.

4.10. Ciljne skupine u sustavu priznavanja kvalifikacija

Ciljne skupine odraslih mogu činiti sve osobe starije od 18 godina, koje nemaju status redovitog učenika ni studenta, a posebno:

- mladi odrasli, koji su završili obveznu osnovnu školu, koji su ispali iz sustava srednjoškolskog obrazovanja i koji imaju najmanje 3 godina radnog iskustva na određenim poslovima, koji su nekvalificirani i nezaposleni (Prema podacima MZOŠ, u razdoblju od 1998/99. do 2003/04. iz sustava srednjoškolskog obrazovanja godišnje ispadne oko 14% ili oko 7.892 od upisanih učenika);
- odrasli koji imaju završeno gimnazijsko obrazovanje i odgovarajuće radno iskustvo na poslovima čija je složenost na 4.1. 4.2. kvalifikacijskoj razini HKO-a;
- žene koje se nakon bavljenja obiteljskim poslovima i poslovima odgoja djece žele uključiti na tržište rada (Prema podacima HZZZ za XII. mjesec 2008. godine, od ukupnog broja nezaposlenih (240.455) bilo je 149.986 ili 62,4% žena, a među nezaposlenima u istom mjesecu, u starosnoj dobi od 15 do 39 godina (118.534) bilo je 79.019 ili 66,66% žena);
- zaposleni koji imaju završenu obveznu osnovnu školu i minimalno radno iskustvo od 3 godine na određenim poslovima kojima prijeti prekid radnog odnosa kao tehnološkom višku ili zbog pomanjkanja kompetencija za obavljanje poslova.

4.11. Oblik i sadržaj portfolija za prikupljanje neposrednih i posrednih dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama

Portfolio ima oblik mape (torbe) u koju kandidat za priznavanje javne kvalifikacije, pod vodstvom savjetnika u regionalnom centru, ulaže:

- molbu (zahtjev) za priznavanje,
- životopis, i
- neposredne i posredne dokaze o stečenim znanjima i vještinama formalnim, neformalnim i informalnim učenjem (učenjem u procesima rada).

Pri oblikovanju portfolija polazi se od pretpostavke da kandidat ima određena znanja, razvijene određene vještine i određena radna i životna iskustva koja nisu vrjednovana, a time ni javno priznata.

Prikupljanje dokaza za portfolio u kandidatu razvija osjećaj nadzora nad svojim učenjem, pomaže mu u razvijanju samopouzdanja i motivacije, otvara ga prema novome i ohrabruje ga za uključivanje u različite programme osposobljavanja.

Prikupljanje dokaza za portfolio je proces učenja koji se nikada ne završava. Sve što kandidat novo nauči ili se za nešto osposobi ulaže se u njegov portfolio.

Pri postupnom oblikovanju portfolija polazi se od načela da se u njemu prikupljaju dokazi o znanjima i vještinama s obzirom na osposobljenost, najčešće stečenih na putu neformalnog obrazovanja i učenjem u procesu rada. Dakle, radi se o osposobljenosti koja je stečena izvan obrazovnih ustanova za formalno obrazovanje, kao što je npr. završavanjem tečaja stranog jezika, tečaja za rad na PC-u, samoučenjem, radom u radnim timovima, bavljenjem hobbijem, itd. Pri tome se polazi od činjenice da ljudi uče na najrazličitije načine i na najrazličitijim mjestima.

To znači da nije najvažnije kako je kandidat stekao određena znanja i vještine, nego je važno što on zna i može pravilno i sigurno raditi.

4.12. Kriteriji za izbor savjetnika, ocjenjivača i nadzornika u sustavu priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije

Za savjetnika može biti izabran stručnjak sa završenim studijem psihologije ili pedagogije, najmanje 5 godina radnog iskustva u srednjoj strukovnoj školi ili ustanovi za obrazovanje odraslih i s razvijenim komunikacijskim vještinama te vještinama podizanja samopouzdanja i motivacije kandidata.

Sjedište savjetnika mora biti u regionalnim zavodima za zapošljavanje i regionalnim centrima za priznavanje kvalifikacija, s tim da savjetnici u zavodu za zapošljavanje informiraju savjetuju i upućuje kandidate u odgovarajuće regionalne centre, a savjetnici u regionalnim centrima obavljaju savjetodavne zadaće sve do početka postupka provjeravanja i ocjenjivanja prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata.

Savjetnik u regionalnom centru mora znati: prvo, da neki kandidati nisu nezaposleni u bukvalnom smislu, nego su posvećeni obiteljskim ili nekim drugim poslovima, drugo, da se neki kandidati žele doškolovati da bi otvorili mogućnost napredovanja na poslu i u društvenoj zajednici, treće, da se neki kandidati osjećaju osramoćeni i bez samopouzdanja, četvrto, da je neke kandidate strah od novih tehnologija i budućnosti te su zbog toga pasivni i misle da su njihova znanja i vještine malo vrijedna za stjecanje određene javno priznate kvalifikacije, i peto, da je najteže raditi s kandidatima s prekinutim formalnim obrazovanjem te s kandidatima koji se ne snalaze u okruženju ili na random mjestu, koji su ostali bez posla i koji su ostali bez društva i kolega.

Za ocjenjivača može biti izabran strukovni nastavnik s najmanje 180 ECTS bodova u području u kome kandidat želi steći javno priznatu kvalifikaciju i najmanje 5 godina radnog iskustva u odgovarajućem sektoru rada.

Nadzornici u sustavu priznavanja javno priznatih kvalifikacija razlikuju se na vanjske i unutarnje.

Za vanjskog nadzornika može biti izabran stručnjak s najmanje 180 ECTS bodova (strukovni nastavnik; stručnjak iz poduzeća s položenim ispitom iz andragogije, osnova andragogije, obrazovanja odraslih; nastavnik sa zvanjem stručno-andragoški voditelj ili trener ASOOO-a ...) i najmanje 5 godina radnog iskustva u struci i na andragoškim poslovima.

Za Unutarnjeg nadzornika može biti izabran strukovni nastavnik s pedagoško-andragoškim kompetencijama i najmanje 5 godina radnog iskustva u svojstvu predmetnog nastavnika ili voditelja obrazovanja odraslih.

4.13. Vanjski ciljevi i programi za osposobljavanje savjetnika, ocjenjivača, unutarnjih i vanjskih nadzornika

Na prijedlog interdisciplinarnog tijela Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Nacionalni savjet za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih donosi vanjske ciljeve (standarde poželjnih ishoda učenja za kvalifikacijske razine) i programe za osposobljavanje savjetnika, ocjenjivača, unutarnjih i vanjskih nadzornika, te način provjere njihovih znanja i vještina. Pri oblikovanju programa osposobljavanja ocjenjivača posebnu pozornost mora se posvetiti znanjima i vještinama o oblicima i elementima provjeravanja i ocjenjivanja strukovno-teorijskih znanja i vještina kandidata.

Realizator programa osposobljavanja savjetnika, ocjenjivača i nadzornika može biti ustanova za obrazovanje odraslih (npr. POU Zagreb) koja će:

- a) ovisno o ciljevima i sadržajima tema iz programa, povjeriti njihovu realizaciju kompetentnim nastavnicima (vanjskim suradnicima), i
- b) izdati certifikate o osposobljenosti.

4.14. Liste osposobljenih i licenciranih savjetnika, ocjenjivača i nadzornika (vanjskih i unutarnjih)

Izabrani i osposobljeni savjetnici, ocjenjivači i nadzornici stječu pravo na licencu koja se obvezno obnavlja svakih 5 godina.

4.15. Etape postupka priznavanja

Postupak priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije odvija se kroz sljedeće etape:

4.15.1. Pripremna etapa

U suradnji s poslodavcima iz okruženja regionalnog centra, savjetnikom iz regionalnog zavoda za zapošljavanje i regionalnim zavodom za statistiku, savjetnik u regionalnom centru:

- utvrđuje potrebe odraslih za priznavanjem javnih kvalifikacija na osnovi dokaza o neformalno i informalno naučenim znanjima i vještinama,
- sastavlja prijedlog oglasa o mogućnosti stjecanja javno priznatih kvalifikacija za određena zanimanja i kvalifikacijske razine, i
- prikuplja prijave kandidata i razvrstava ih po sektorima rada i kvalifikacijskim razinama koje kandidati žele postići.

4.15.2. Savjetodavni proces

Iz iskustava drugih država vidljivo je da većina kandidata očekuje vođenje i pomoć od savjetnika u regionalnom centru za priznavanje kvalifikacija.

Savjetodavni proces vodi savjetnik kroz prvi (uvodni) razgovor, i daljnje susrete.

Prvi (uvodni) razgovor vrlo je važan za savjetnika i kandidata. Na prvome susretu kandidat ne zna u što se upušta, pa ga je strah od nepoznatog. Zato je bitno na prvom (uvodnom) razgovoru identificirati pojedinosti koje mogu utjecati na rješenje problema. Uvodni razgovor treba biti razmjena informacija između savjetnika i kandidata u opuštenoj atmosferi.

Prvi susret kandidata sa savjetnikom i regionalnim centrom može biti presudan za uspješnost toga postupka. Zbog toga taj susret mora biti osmišljen, iskren i motivirajući.

Na prvome susretu savjetnik se mora predstaviti kandidatu i omogućiti kandidatu da se predstavi njemu, zatim mora upoznati kandidata:

- s regionalnim centrom,
- s pravom na daljnja individualna i grupna savjetovanja i kako ih koristiti,
- sa strukturom i ulogom portfolija,
- sa standardima strukovnih znanja i vještina za određene kvalifikacijske razine,
- s načinima i elementima provjeravanja i ocjenjivanja prikupljenih neposrednih i posrednih dokaza u portfoliju, i
- s terminologijom.

Uz to, na prvome susretu savjetnik treba:

- dati poticaj kandidatu da što više pita,
- zamoliti kandidata da opiše svoj životopis, da navede svoja radna iskustva i zaposlenja, hobije i da navede završene programe neformalnog obrazovanja.

Ako se dogodi da savjetnik i kandidat ustanove da za kandidata nije primjeren proces dokazivanja kvalifikacije, onda savjetnik nudi kandidatu druge mogućnosti stjecanja kvalifikacije.

Na daljnjim susretima (razgovorima) savjetnik:

- pažljivo sluša i analizira ciljeve kandidata i zaključuje koliko su realni, ostvarivi i jesu li ostvarivi u regionalnom centru;
- detaljno razgovara s kandidatom o njegovim radnim iskustvima koja su u svezi s željenom kvalifikacijom i, zajedno s njim, zaključuje koje dokaze treba prikupiti;
- pomaže kandidatu da proširi ograničenu predstavu o sebi, osvješćivati ga, uvjerava ga da je učenje proces kojeg sam usmjerava i nadzire, da se uči i u radnom procesu, da je u prošlosti dosta toga naučio i da može uspjeti, da treba prijeći iz pasivnog pristupa učenju u aktivni pristup;
- pomaže kandidatu u prikupljanju neposrednih i posrednih dokaza za portfolio, itd.

Ako savjetnik ustanovi da dokazi nisu dovoljni za željenu kvalifikaciju, onda predlaže kandidatu dopunsko učenje. U tom slučaju savjetnik i kandidat trebaju izraditi individualni program za dopunsko obrazovanje s realnim vremenom.

Tijekom prvoga i daljnjih susreta savjetnik treba bilježiti sve relevantne informacije koje je dobio od kandidata.

4.15.3. Prikupljanje dokaza za portfolio

U procesu prikupljanja dokaza za portfolio kandidata, savjetnik vrši zadaće mentora i učitelja. On djeluje kao mentor onda kad informira kandidata o ustanovi, postupku priznavanja, ..., a kao učitelj djeluje onda kad osposobljava kandidata.

U portfilio se prikupljaju iscrpni dokazi o kandidatu, koji koriste regionalnom centru, savjetniku, ocjenjivačima, nadzornicima i kandidatu.

U prvom dijelu portfolija pohranjuju se osobni podaci o kandidatu: ime i prezime, dan i godina rođenja, mjesto rođenja, itd.

U drugom dijelu portfolija pohranjuju se dokazi o završenom formalnom obrazovanju.

U trećem dijelu portfolija pohranjuju se dokazi o završenom neformalnom obrazovanju i stečenom random iskustvu u određenom području rada i na određenim poslovima.

Na kandidatu je da prikupi što više i što bolje (kvalitetnije) dokaze.

Dokazi koje kandidat prikuplja mogu biti:

- neposredni, iz kojih se vidi što je kandidat sposoban izraditi (npr. napisan članak, izrađen uradak), i
- posredni, koji, na temelju iskaza drugih osoba, dokazuju osposobljenost kandidata (npr. pismene potvrde poslodavca ili klijenata (korisnika usluga), nagrade i pohvale, članci o kandidatu, slike kandidatovih uradaka, itd.).

Dokazi moraju potvrđivati osposobljenost kandidata na tri razine:

- na razini pojmovnog (teorijskog) znanja,
- na razini praktičnih i vještina, i
- na razini sposobnosti korištenja znanja i vještina u različitim radnim situacijama i radnim sredinama.

Prikupljene dokaze u portfoliju kandidat može koristiti kad god mu zatrebaju, ali i poslodavac pri razmjешtanju zaposlenih radnika i pri rješavanju tehnoloških viškova.

4.15.4. Obveze savjetnika prema povjerenstvu za provjeravanje dokaza iz portfolija.

Da bi povjerenstvo moglo obaviti svoju zadaću, savjetnik mu mora staviti na raspolaganje sljedeće dokumente:

- a) zahtjev (prijava, molba) kandidata za priznavanje kvalifikacije,
- b) životopis kandidata (cv),
- c) zapisnik o tijeku savjetovanja kandidata,
- d) naputak o provjeri i vrjednovanju pojedinih dokaza u portfoliju kandidata,
- e) standardizirani obrazac zapisnika o provjeri i vrjednovanju prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata.

4.15.5. Postupak provjeravanja.

Postupak provjeravanja prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata obavlja povjerenstvo od 3 člana koje imenuje Županijski ured za prosvjetu s liste licenciranih ocjenjivača koju je objavilo *Nacionalno vijeće za strukovno obrazovanje i obrazo-*

vanje odraslih, *Ministarstvo gospodarstva* ili ministar *Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa*. U svome radu povjerenstvo koristi dva oblika rada:

- a) provjeravanje portfolija, i
- b) neposredno provjeravanje onih znanja i vještina koje kandidat nije dokazao dokazima u portfoliju.

Provjeravanje prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata.

Kako je već rečeno, dokazi u portfoliju kandidata razlikuju na neposredne i posredne. Provjeravanje i vrjednovanje prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata povjerenstvo obavlja u dvije etape.

U prvoj etapi svaki od ocjenjivača provjerava i vrjednuje svaki od prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata i autonomno donosi sud (ocjenu) o njihovoj kvaliteti. Ocjenjivači prikupljene dokaze vrjednuju u odnosu na utvrđene standarde znanja i vještina za određenu kvalifikacijsku razinu. U toj etapi ocjenjivači posvećuju pozornost:

- a) ujednačenosti pristupa povjerenstva vrjednovanju prikupljenih dokaza. Dobro je ujednačiti pristup povjerenstva vrjednovanju dokaza, jer je to važna pretpostavka za izbjegavanje subjektivizma članova povjerenstva. Uz to povjerenstvo treba zadaću provjeravanja i vrjednovanja dokaza obavljati u skladu s naputkom;
- b) autentičnosti dokaza. Ocjenjivači moraju poduzeti sve što je u njihovoj moći da ustanove jesu li prikupljeni neposredni i posredni dokazi zaista kandidatovi i autentični. Kada postoji dvojba o autentičnosti dokaza bolje je ponovno ih provjeriti nego kandidatu izdati certifikat o kvalificiranosti;
- c) aktualnosti dokaza. Povjerenstvo se mora uvjeriti da su kandidatovi dokazi aktualni, da nisu stariji od 2 do 3 godine. U tom smislu potrebno je provjeriti rad svakoga kandidata individualno;
- d) dostatnosti dokaza. Dokazi moraju biti i kvalitativno dostatni, da zadovolje zahtjeve standarda strukovnih znanja i vještina. Iz dokaza se mora vidjeti kompetentnost kandidata u smislu njegovih znanja i vještina, razumijevanja i sposobnost primjene znanja i vještina u različitim situacijama.

Ako neki podaci nisu dostatni, povjerenstvo treba zamoliti kandidata da pribavi dodatne podatke.

U drugoj etapi ocjenjivači odlučuju konsenzusom o tome:

- a) koja znanja (općeobrazovna, potporna i strukovno-teorijska) i vještine su na razini utvrđenih standarda, a koja kandidat treba dodatno naučiti, i
- b) koja znanja i vještine kandidat nije dokazao dokazima u portfoliju pa ih treba provjeriti neposredno. Neposredna provjera može se obaviti:
 - usmeno – predsjednik povjerenstva postavlja pitanja, a dodatna objašnjenja mogu tražiti i članovi povjerenstva,
 - pisano – predsjednik povjerenstva kandidatima (ako ih je 15) daje pisana pitanja. Nadzor nad pisanim provjeravanjem vrše svi članovi povjerenstva. Ako je manji broj kandidata od 15 nadzor mogu vršiti dva člana povjerenstva, i
 - praktičnim radom – predsjednik povjerenstva daje kandidatu, u obliku radnog naloga, zadatak koji treba obaviti u određenom vremenu. U pro-

cesu neposredne provjere praktičnim radom povjerenstvo prati i vrjednuje sljedeće elemente:

- sposobnost analiziranja dobivenog zadatka,
- kvalitetu pripreme pretpostavki (skica, kalkulacija i dr.) za realizaciju zadatka,
- pravilan izbor materijala i sredstava za rad za realizaciju zadatka,
- pridržavanje mjera sigurnosti (zaštite na radu, zaštite od požara i zaštite okoliša) u procesu realizacije zadatka,
- pravilno izvođenje radnih operacija i pokreta u procesu rada, i
- stavove i navike kandidata.

Za vrijeme neposredne provjere ocjenjivači individualno vrednuju rad kandidata po navedenim elementima. Na kraju procesa neposredne provjere ocjenjivači konsensusom izvode zaključnu ocjenu.

4.15.6. Zapisnik o provedenoj provjeri i vrednovanju dokaza

Iz zapisnika o provedenoj provjeri i vrednovanju dokaza iz portfolija kandidata mora se vidjeti:

- je li kandidat zadovoljio i u kom sektoru rada je stekao određenu kvalifikacijsku razinu,
- treba li kandidat prikupiti određene dodatne dokaze,
- koji se kandidat upućuje na neposrednu provjeru radnih vještina, i
- koji kandidat nije zadovoljio.

4.15.7. Izdavanje certifikata

Kandidat koji zadovolji uvjete iz standarda za određenu kvalifikacijsku razinu HKO-a dobva odgovarajuću javnu ispravu (svjedodžbu). Javnu ispravu izdaje mu regionalni centar.

4.16. Vrste, oblici i sadržaji andragoških evidencija i dokumentacije za sustav priznavanja kvalifikacija na osnovi provjere naučenih znanja i vještina formalnim, neformalnim i informalnim obrazovanjem i učenjem

Na osnovi čl. 30. Zakona o obrazovanju odraslih, vrste, oblike i sadržaje andragoške dokumentacije treba propisati ministar Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa (MZOŠ).

4.17. Regionalni centar za priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije

Regionalni centar mora imati:

- najmanje jednog licenciranog savjetnika i jednog unutarnjeg nadzornika,
- odgovarajuću opremu (računalo s pristupom internetu, LCD projektor, platno za projekcije, printer, skener, ...),
- odgovarajući prostor za rad savjetnika i obavljanje savjetodavnih zadaća,
- sanitarni čvor.

Mreža regionalnih centara mora pokrivati sve sektore rada i biti podjednako dostupna kandidatima s određenog dijela Republike Hrvatske. Polazeći od kriterija podjednake dostupnosti, sjedišta regionalnih centara mogla bi biti u Osijeku, Rijeci, Splitu, Zagrebu i Varaždinu.

Regionalni centar ima sljedeće zadaće:

1. prikupljanje informacija o potrebama poslodavaca, lokalne zajednice i odraslih osoba za provjeravanjem i potvrđivanjem kvalifikacija,
2. oglašavanje mogućnost stjecanja kvalifikacija,
3. prikupljanje prijave potencijalnih kandidata za stjecanje kvalifikacije,
4. organiziranje grupnog informiranja kandidata o metodama i tehnikama rada,
5. vođenje procesa prikupljanja dokaza za portfolij kandidata,
6. vođenje evidencije prijavljenih kandidata,
7. vođenje evidencije izdanih certifikata.

Uz navedene zadaće regionalni centri:

- prikupljaju potrebe za novim kvalifikacijama,
- izrađuju prijedloge standarda strukovnih znanja i vještina i predlaže ih ministru ... da ih prihvati,
- omogućavaju susrete stručnjaka koji najbolje poznaju njihovo okruženje, posebno tržište rada, dakle stručnjake iz poduzeća, metodologa, savjetnika i ocjenjivača, i
- međusobno se povezuju radi usklađivanja standarda strukovnih znanja i vještina.
- na kraju svake kalendarske godine, podnijeti izvješće (povratnu informaciju) svima zainteresiranima (poslodavcima, komorama, ministarstvima, Državnom zavodu za statistiku, ...) o broju prijavljenih kandidata za stjecanje javno priznatih kvalifikacija na 1., 2., 3. i 4. razini HKO-a, o broju stečenih javno priznatih kvalifikacija po kvalifikacijskim razinama, o nedostacima podsustava za

4.18. Uloga županijskih ureda i Ureda Grada Zagreba za prosvjetu

Županijski ured za prosvjetu na čijem je području sjedište regionalnog centra za priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije:

- a) ima liste licenciranih savjetnika, ocjenjivača i nadzornika (vanjskih i unutarnjih) koje je odobrio *Nacionalno vijeće za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih* ili ministar MZOŠ-a. i
- b) po potrebi regionalnog centra imenuje ocjenjivače i vanjske nadzornike.

4.19. Pravila rada povjerenstava za priznavanje (ocjenjivača) prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata

Pravila rada povjerenstva za priznavanje donosi ministar Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

4. 20. Model financiranja popstupka priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije

Model financiranja postupka priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije mogao bi biti:

Izvor financijskih sredstava	Status kandidata	
	Zaposlen/na	Nezaposlen/na
Državi proračun (HZZZ)		70%
Lokalna zajednica		20%
Poslodavac	90%	
Kandidat/kandidatkinja	10%	10%

4.21. Pravo kandidata u postupku priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije

U postupku priznavanja kandidat ima pravo:

1. znati unaprijed utvrđena pravila provjeravanja i ocjenjivanja, odnosno tko provjerava, načine provjeravanja, elemente provjeravanja, granice prolaznosti na dijelovima provjere, sustav ocjenjivanja itd.,
2. na pritužbe u slučaju kršenja prava kandidata: kome se i u kojem roku se podnose, oblik pritužbe (pisni ili usmeni),
3. na prijenos stečenih ECVET bodova.

IZVORI:

- Bhola, H. S. (1986.), *Perspektive neformalnog obrazovanja*. U: *Perspektive obrazovanja* br. 2. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Europska komisija (2000.), *Memorandum o cjeloživotnom obrazovanju*
- Gruber, E. (2000.), *Modernizacija pomoću fleksibilnosti daljnjeg obrazovanja*. U: *Gartenschlaeger, U. – Hinzen, H.: Perspektive i tendencije obrazovanja odraslih u Europi*. Zagreb, Hrvatska zajednica pučkih otvorenih učilišta
- Hrvatski zavod za zapošljavanje (2011.), *Mjesečni bilten za XII. mjesec 2011. Godine*
- Ivančič, H. i drugi (2000.), *Postopek ugotavljanja in potrjevanja poklicnih kvalifikacij*. Ljubljana, Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport
- Jelenc, N. E. (2000.), *Ugotavljanje in potrjevanje predhodno pridobljenih znanja in spretnosti (študija)*. Ljubljana
- Petričević, D. (2004.), *Certificiranje neformalnih i informalnih znanja i vještina odraslih*. U: *Klapan, A. – Matijević, M. (ur.), Obrazovanje odraslih za XXI. stoljeće*. Zagreb, Hrvatsko andragoško društvo
- Skupina autora (2000.), *Postopek ugotavljanja in potrjevanja poklicnij kvalifikacij*. Ljubljana, Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport.

- Tehnička radna grupa za kvalitetu u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju CEDEFOP-a (2003.), Europski referentni model kvalitete u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju
- UNESCO (1989.), Konvencija o tehničkom i stručnom obrazovanju
- UNESCO (1998.), Dnevni red za budućnost
- UNESCO (2001.), Revidirane preporuke o tehničkoj i profesionalnoj izobrazbi
- UNESCO (2009.), Okviru za djelovanje iz Beléma
- Vlada Republike Hrvatske (2008.), Strategija razvoja sustava strukovnog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.
- Zakon o obrtu, NN br. 49/03.
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03.
- Zakon o obrazovanju odraslih, NN br. 17/07.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN br. 87/08.
- Zakon o strukovnom obrazovanju, NN br. 30/08.
- Žiljak, T. (2008.), Kompetencije i njihovo priznavanje u obrazovanju odraslih (Mletački poučak Josifa Brodskog). U: Andragoški glasnik br. 2. Zagreb, Hrvatsko andragoško društvo

EXAMINATION, ASSESSMENT AND VALIDATION OF QUALIFICATIONS GAINED THROUGH NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING

Dušan Petričević

Summary: *Starting with an insight into the history of ideas and practices, the recommendations by UNESCO and European Commission, and efforts by the Republic of Croatia in creating conditions (legislative and otherwise) for acknowledgement of knowledge and competences gained through non-formal and informal learning to become certified qualifications, in respect to Croatian Qualification Framework, this article presents prerequisites for building up a system of gaining certified qualifications in the Republic of Croatia based on examination and assessment of knowledge and competences of adults, which were gained outside the context of a formal school (non-formal and informal learning).*

Key words: *formal education, non-formal and informal learning, adult education, qualifications standards, adult education standards, assessment of learning outcomes, validation/certification of learning outcomes.*